

"BAERNE"

2e jaargang, nummer 4 - oktober 1977

Orgaan van de Historische Kring
"Baerne". Verschijnt maandelijks
(behalve in de zomermaanden).

Redaktie:

Mevr. L.M. Bijvanck-Dingemans,
de heren G. Brouwer en J. Kruidenier

Redaktie-adres:

Mevr. L.M. Bijvanck-Dingemans,
Van Reenenlaan 10, Baarn.
Tel.: 02154 - 12817.

Dagelijks Bestuur van de vereniging:

Voorzitter

De heer G. Brouwer, Sophialaan 39,
Baarn. Tel.: 14131.

Secretaresse

Mej. M. Reitsma, Zandvoortweg 150,
Baarn. Tel.: 16189.

Penningmeester

De heer E. v.d. Steeg, Talmalaan 39,
Baarn. Tel.: 17571.

Ere-voorzitter

Mr. C.C.M. Collard.

Inhoud van dit nummer o.a.:

Van koopmansbrief tot dagblad
(deel 2)

Gouda en de Goudse Glazen
(een inleiding)

Onderzoek van archeologische
vondsten door het R.O.B.

EEN ARTIKEL OVER BAARN?

Helaas niet.

De redactie moet zich hiervoor verontschuldigen; ondanks prima voornemens is het niet gelukt om, gebruikmakend van de archieven van de Werkgroep Oudheidkamer, over ons dorp een verhaal samen te stellen.

Jaap Kruidenier, één van de redactieleden, heeft een paar avonden getracht zich af te zonderen in de kelder (terwijl vlak bij hem driftig werd geschilderd), maar hij werd toch afgeleid en bemerkte dat deze enkele avonden onvoldoende waren om iets behoorlijks te schrijven. Gedegen onderzoek kost wel wat meer tijd!

Wél bleek dat er genoeg materiaal voorhanden is in de kelder om één of meer artikelen te publiceren en daardoor tegemoet te komen aan de wens van veel van onze leden.

Werkgroep Oudheidkamer:

BEZORG ONS S.V.P. KOPIJ OVER BAARN!

META REITSMA - NIEUWE SECRETARESSE

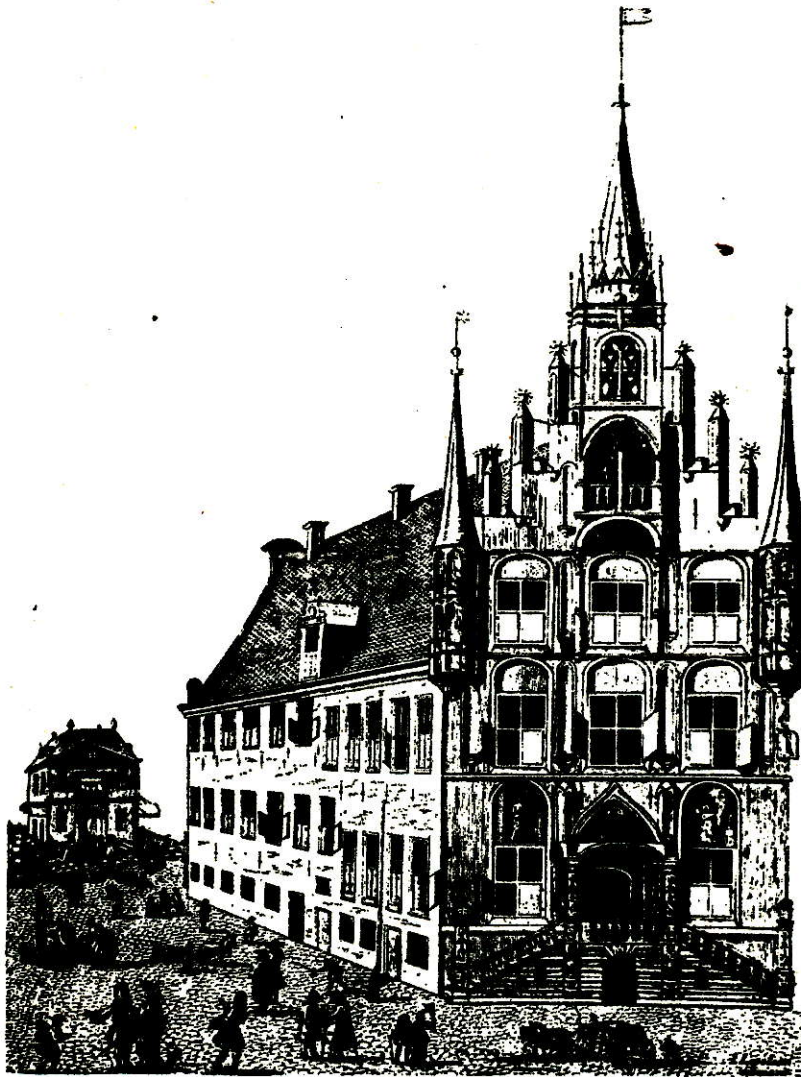
Meta Reitsma heeft zich, vanaf 1 september 1977, bereid verklaard het secretariaat van de vereniging op zich te willen nemen.

Het bestuur is daar bijzonder blij mee. Een dergelijke functie kan niet onvervuld blijven; aan deze sleutelpost binnen de vereniging en binnen het bestuur is veel werk verbonden.

Wij wensen Meta dan ook veel genoegen en sterkte met deze functie.

INLEVEREN KOPIJ

Kopij, ingeleverd voor de 10e van de maand, wordt in "Baerne" dat in die maand verschijnt opgenomen.

6. A. Lepelaar, stadhuis met de waag. Gravure, 17de eeuw.

OVER GOUDA EN DE GOUDSE GLAZEN

In het laatste nummer van "Baerne" staat in de agenda vermeld dat de lezing van 16 november a.s. als titel draagt "Goudse Glazen". Deze bekende, men mag wel zeggen beroemde glazen van de Sint Janskerk te Gouda geven stof genoeg voor een lezing, die een hele avond kan vullen.

Maar de oorspronkelijke bedoeling van deze lezing was om ook de historie van de stad Gouda te behandelen en wat over haar historische monumenten te vertellen. Dia's van de stad en haar monumenten zullen ter illustratie vertoond worden. Vandaar dat de lezing dan ook als onderwerp zal hebben "Gouda en de Goudse Glazen".

Deze stad was in de Middeleeuwen de vijfde in de rij der belangrijke steden van Holland en werd pas later door Amsterdam naar de zesde plaats verdrongen. En over zo'n stad is heel wat te vertellen. Daar is de belangrijke verbinding tussen IJssel en Gouwe, die in de Middeleeuwen de enige toegelaten vaarroute was tussen het zuiden en noorden van Holland.

Hoeveel er in de loop der eeuwen is veranderd bewijst de verdwijning van een bierindustrie en een lakennijverheid. Ook het bijna verdwijnen van pottenbakkerijen en een pijpenindustrie.

Welvaart bracht in Gouda een stadhuis voort, dat enig in haar soort is en zo sierlijk dat het bewondering verdient. Er kwam ook een Waaggebouw, in 1668 door Pieter Post gebouwd, van een stijl zoals er maar enkele in Holland zijn. Eeuwenlang was er het Sint Catharina Gasthuis, dat nu het Goudse Museum herbergt. Vooral de daarin aanwezige Chirurgijns-Gildekamer uit 1669 met oude chirurgische instrumenten en de antieke stadsapothek zijn pronkjuwelen van de verzameling oudheden.

Huize "De Moriaan", een fraai 17de-eeuws koopmanshuis, is ingericht als pijpen- en aardewerkmuseum. Het bekende Gouds Plateel is daar te bewonderen.

De geschiedenis van de stad met haar monumenten zal met het vertonen van de dia's wel het eerste gedeelte van de avond vullen. Na de pauze zullen de Sint Janskerk en de Goudse Glazen de aandacht vragen. Deze kerk, een meer dan 120 meter lange kruisbasiliek, het laatst herbouwd na een zware brand in 1552, bezit een schat aan gebrandschilderde ramen. Vooral de ramen die gemaakt zijn door de beroemde glazeniers Dirk en Wouter Crabeth zijn wereldberoemd. Het is een der weinige kerken in de gehele wereld die geheel met gebrandschilderde ramen is voorzien. Van de kerk en verschillende ramen zullen dia's vertoond worden.

400 JAAR ST. ELISABETH GASTHUIS

Vrijdagmiddag 30 september jl. opende de burgemeester van Amersfoort de tentoonstelling "400 jaar Elisabeth Gasthuis".

De heer Elias, directeur van Flehite, hield een korte, boeiende inleiding. Hij vertelde hoe Elisabeth als 4-jarig meisje bij haar toekomstige schoonouders in huis kwam, op 14-jarige leeftijd trouwde en op haar 20ste al weduwe was. Elisabeth was 24 jaar toen zij overleed.

In dit korte leven betekende ze toch zoveel, dat haar naam nu nog steeds voortleeft. Ze heeft veel goed gedaan onder het armste deel van de bevolking. Zo deelde ze o.a. brood uit, dit tot misnoegen van haar schoonfamilie. Eens werd haar door een familielid gevraagd wat zij in haar "schort" verborgen hield. Ze vouwde het open en in plaats van brood lagen er rozen.

Zeer toepasselijk stonden er op de tafel naast het spreekgestoelte in de Agathen Kapel, waar het officiële gedeelte plaatsvond, zacht rose rozen. Later vertelde de heer Elias dat er rozen zijn die de naam Elisabeth dragen.

De tentoonstelling zelf is in Flehite, waar we door de stadsherauten met muziek werden ontvangen. Deze tentoonstelling omvat een overzicht van de zeer eenvoudige ziekenverzorging van toen tot het ultra moderne Elisabeth-ziekenhuis van heden.

De tentoonstelling wordt gehouden tot 20 november a.s. en is geopend van dinsdag tot zaterdag van 10.00 uur tot 17.00 uur en zondags van 14.00 uur tot 17.00 uur.

Bep, Nel, Jo

HET BOEK VAN PLUIM

Onze vereniging bezit een exemplaar, zij het een herdruk.

Voor degenen die in dit boek zijn geïnteresseerd: het boek van meester Pluim bevindt zich in de kelder ofwel "onze" werkruimte.

IN HET NOVEMBER-NUMMER VAN "BAERNE" ONDERMEER:

Van Koopmansbrief tot Dagblad (slot)

VAN SILHOUETTES EN EEN RAADSEL

Uit de achttiende eeuw is ons een groot aantal zwarte "en profil" portretjes, à la silhouette, overgebleven. Ze danken die naam aan een Franse Minister van Financiën, Etienne de Silhouette, die omstreeks 1757 zulke ingrijpende fiskale maatregelen nam dat men zich algemeen "uitgemergeld" voelde. Alles wat er toen armelijk of verschaald uitzag kreeg spottenderwijs aan zijn naam "à la Silhouette" toegevoegd.

Maar alleen de kleine schaduwbeeltenissen, zo bescheiden en armelijk in vergelijking met het geschilderd portret, hebben de naam van de Minister van Louis XV tot in onze tijd behouden.

Het maken van zulke schaduwbeelden was een geliefd gezelschapsspel in de achttiende eeuw, dat uitgroeide tot een ware rage naast het musiceren, het dansen en het spelen van charades.

In veel gezelschappen hield men zich ook graag bezig met het elkaar opgeven van raadsels, vaak heel moeilijke, soms in versvorm.

Mocht u ervoor voelen uw krachten ook eens te beproeven met een tijdverdrijf van onze voorouders, dan kunt u in het onderstaande raadsel wellicht een geschikte gelegenheid vinden.

Om u wat op weg naar de oplossing te brengen: het raadsel zelf is niet in de achttiende eeuw gemaakt en doelt op iets wat iedere inwoner van Baarn en naar ik aanneem ook van Soest kent.

Oplossingen kunnen worden ingezonden aan de redactie vóór 1 december a.s. in een gesloten couvert en met vermelding van de naam van de inzender.

Onder de inzenders van de juiste oplossing zal een boekenbon ter waarde van f 15,-- worden verloot.

Raadsel

Een tijdperk draagt de naam van mijn substantie,
voeg er een letter bij en luister wat ik dan zie:
een korte spanne tijds als 't galmt in de wouden,
oerkreet van het wild, 't geslacht, het zij behouden!

Ontleedt de naam der soort waarin men afbeeld' mij,
dan vindt ge 't eerste deel wel in de maatschappij.
Het tweede deel is wat de spiegel biedt,
aan ieder die zich erin weerspiegeld ziet.

Omkleed met een bescheiden faam,
draag ik ook nog een eigen naam,
wier helften men nog immer hoort,
gelijk de helften mijner soort:
Bedenk wat troebel is en nat,
beeldend een slechte klank steeds had.
Keer dan nog om ter tweede stede,
't contrast van gulheid in 't verleden.

Alfred van der

UIT: COURANTEN EN PAMFLETTEN 700 JAAR NIEUWS IN AMSTERDAM

Samenstelling: mevr. E.Z.R. Cohen (secretaris van het Nederlandsch Persmuseum), Oude Turfmarkt 151, Amsterdam.

R.F. van Driesum

G. Kerkhof

Dr. M. Schneider

R.Ch.H. Stam

J.E. Thedinga

VAN KOOPMANSBRIEF TOT DAGBLAD (deel 2)

Aanvang zeventiende eeuw: gedrukte kranten

In wisselwerking tussen geschreven krant en vlugschrift ontstond de eerste gedrukte krant. Kranten worden gekenmerkt door:

1. Actualiteit. Het geschrift moet mededelen wat "in actu" of gebeurende is. Hiertoe zijn in de eerste plaats geregelde postverbindingen vereist, wil die actualiteit althans buiten de direkte omgeving komen.
2. Periodiciteit. Het geschrift moet met regelmatige tussenpozen verschijnen. Zo verscheen een krant in de zestiende eeuw maandelijks, in de zeventiende en achttiende eeuw wekelijks, in de negentiende eeuw dagelijks en ten slotte de laatste honderd jaar meermalen per dag. Een halfjaarlijks druksel kan men echter moeilijk "periodiek" noemen.
3. Continuïteit. Elk nieuw nummer is een vervolg van het voorafgaande. Letterlijk betekent dit een doorlopende nummering, een vaste titel en eventueel doorgaan waar men de vorige keer gebleven was, maar later is deze continuïteit ook figuurlijk: de geestelijke oriëntering van de krant.
4. Publiciteit. Het geschrift moet een zo groot en breed mogelijk publiek bereiken. Door de hoge abonnementskosten was dit nog lange tijd moeilijk te verwezenlijken - een geschreven krant kostte omstreeks 1600 zo'n tien rijksdaalders per jaar -, maar hier wordt in de eerste plaats bedoeld op het inhoudelijke aspect; een krant met uitsluitend beursnoteringen voldoet niet aan deze voorwaarde. Overigens ging men tot diep in de achttiende eeuw naar het koffiehuis waar men de daar aanwezige krant(en) kon lezen.

Wanneer het vlugschrift met regelmatige tussenpozen met een vaste titel en doorlopende nummering verschijnt, is aan bovenvermelde voorwaarden voldaan.

Het is niet met zekerheid vast te stellen wanneer voor het eerst zo'n gedrukte krant verschijnt. De vroegst bekende dateren uit 1609 en werden in Duitsland uitgegeven. Hoe het ook zij, de Dertigjarige Oorlog leverde genoeg stof op voor Caspar van Hiltens en Broer Jansz. om in resp. 1618 en 1619 in Amsterdam kranten te publiceren.

Caspar van Hiltens krant, de "Courante uyt Italien, Duytslandt, &c", verscheen naar alle waarschijnlijkheid voor het eerst in juni 1618. Het bestond uit een enkelvoudig blad van klein folioformaat, aanvankelijk slechts aan één kant bedrukt. De Engelse en Franse edities, die hiervan na 1620 verschenen, gelden tot nu toe als de oudste Engelse en Franse kranten. In 1629 werd een doorlopende nummering van de bladen ingevoerd.

Broer Jansz. publiceerde de "Tijdingen uyt verscheyden Quartieren", iedere vrijdag, waarschijnlijk voor het eerst in februari 1619. Deze concurrent van Van Hilten zou volgens Dahl de stamvader van het oudste courantiërs-geslacht ter wereld zijn. Bekend is het extra-nummer over de terechstelling van Van Oldenbarnevelt, een levendig en zeer persoonlijk relaas van de gebeurtenissen. In het algemeen waren Broer Jansz.' berichten minder uitvoerig dan die van Van Hilten, terwijl de beide kranten inhoudelijk weinig verschilden.

In de zeventiende en achttiende eeuw breidde het aantal kranten zich aanmerkelijk uit. Ze werden actueler en verschenen al snel driemaal per week. In de benaderingswijze veranderde echter niet zo veel; het in hoofdzaak buitenlandse nieuws werd zonder opinie weergegeven. Toch waren de Frans-talige kranten, die in Holland werden gedrukt - de "Gazette de Leyde" was wel de bekendste -, in Europa uitermate populair. Men kan rustig stellen dat deze een dominerende positie innamen; de rol speelden van een soort wereldpers totdat tijdens de Franse Revolutie en het Napoleon-regime de Engelse pers deze plaats zou innemen.

In journalistiek opzicht trad er in de Hollandse pers een verandering op ten tijde van de patriottenstrijd. De kwestie pro- of anti-Oranje bracht de gemoederen sterk in beroering en we zien in de kranten dan ook een verschuiving van de objectieve, kleurloze inlichting naar een politiek-subjectieve toelichting. In dit verband kan de anti-Oranje "De Post van den Neder-Rhijn" worden genoemd, die tussen 1781 en 1787 onder redactie van Pieter 't Hoen de buitengewoon hoge oplage van 2.400 exemplaren bereikte. Ook na de nederlaag van de patriotten in 1787 bleef het politieke element gehandhaafd, waarbij gebeurtenissen in Frankrijk een centrale rol speelden. De "Oprechte Haarlemsche Courant" stond positief tegenover de gebeurtenissen, terwijl de Oranjegezinde "'s-Gravenhaagsche Courant" uiteraard een vijandige houding aannam.

De grondwet van de Bataafse Republiek erkende de algemene vrijheid van drukpers. Hoewel hiermee een einde kwam aan de praktische censuur, die in de zeventiende en achttiende eeuw nog wel eens werd toegepast, kwam er vooral na de inlijving van Nederland bij Frankrijk de perscensuur van Napoleon voor in de plaats. Hiermee had Nederland afgedaan als Europees perscentrum.

Na 1813 trad er een periode van journalistieke apathie in. Gebukt onder zware financiële lasten (o.a. de in 1812 ingevoerde zegelbelasting) en de lagemeen heersende "Jan Salie-geest", konden de kranten zich nauwelijks verder ontplooiën. Tevens voerde Willem I een repressieve perspolitiek als reactie op de soms heftige Zuidelijke oppositie. Toch zijn twee ontwikkelingen in die jaren van niet geringe betekenis geweest. Het Algemeen Handelsblad verscheen sinds 1 oktober 1830 dagelijks en werd daarmee het eerste dagblad en in 1848 werd de algehele vrijheid van drukpers afgekondigd. Aan dat laatste kon pas inhoud worden gegeven toen op 1 juli 1869 de zegelbelasting op krant en advertentie werd opgeheven.

(wordt vervolgd)

LEDENLIJST

Nieuw lid:

De heer R. de Bie, Smutslaan 6, Baarn.

PERSBERICHT

- Inhoud: 1) Kursus "Levende Stenen" een blijvend succes!
2) Uitbreiding activiteiten van de Stichting Nederlandse Bouwkunst
- a) Uitgave kwartaalblad "Levende Stenen".
  - b) Verdubbeling aantal excursies voor kursisten.
  - c) Nu ook excursies voor niet-deelnemers aan de cursus, dus voor iedereen met belangstelling voor de (oude) bouwkunst van ons land!

De Stichting Nederlandse Bouwkunst (erkend door de Minister van Onderwijs en Wetenschappen) geeft sinds 1975 de cursus "Levende Stenen" uit. Deze door CRM gesubsidieerde cursus over monumenten voor iedereen die belangstelling heeft voor de (oude) bouwkunst in Nederland (onderwerpen o.a.: bescherming en milieu, dorpen en steden, kastelen, molens) telt inmiddels 2700 deelnemers. De Stichting meent, gezien de nog steeds groeiende belangstelling, van een blijvend succes te mogen spreken.

De aandacht wordt ditmaal echter speciaal gevraagd voor een aantal nieuwe activiteiten van de Stichting.

Met ingang van augustus 1977 zal een kwartaalblad worden uitgegeven onder de naam "Levende Stenen". In dit blad zullen artikelen worden opgenomen, die voor iedereen met belangstelling voor de bouwkunst van ons land het lezen waard zijn. Voorts ligt het in de bedoeling in het blad een zo volledig mogelijke opsomming te geven van tentoonstellingen en nieuwe uitgaven op het gebied van de bouwkunst.

Ontplooit u of uw vereniging, instelling of instantie activiteiten op genoemd gebied, dan wordt u verzocht om deze in een voorkomend geval aan het adres van de redactie (postbus 736, 2300 AS-Leiden) door te geven. Ook zijn alle gegevens over de door de Stichting te organiseren excursies in het blad opgenomen.

Belangstellenden kunnen zich abonneren door overmaking van slechts f 9,-- (per jaar) op gironummer 3266682, t.n.v. de Stichting Nederlandse Bouwkunst te Leiden, onder vermelding van: "abonnement Levende Stenen".

Het aantal excursies naar verhouding met vorig jaar voor deelnemers aan de cursus zal worden verdubbeld. Deze excursies (waaronder ook een paar dia-bijeenkomsten) bestaan uit:

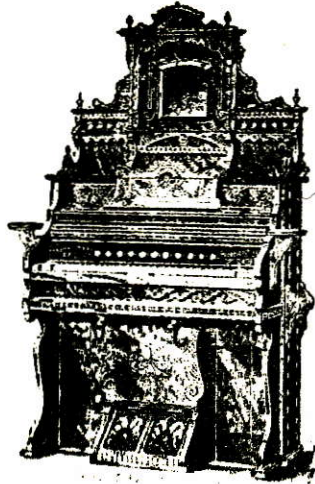
- Stadswandelingen onder leiding in o.a. plaatsen als Leiden, Zwolle, Middelburg en Gouda;
- Dia-bijeenkomsten in Amersfoort, met daaraan voorafgaand of aansluitend een zgn. vrije stadswandeling aan de hand van een routebeschrijving;
- Plattelandsexcursies in o.a. Arnhem, bestaande uit een rondrit per bus langs kastelen, boerderijen, molens e.d. en een bezoek aan het Nederlands Openluchtmuseum.

Excursies voor iedereen!

Dit jaar voor het eerst zullen ook niet aan de cursus deelnemende belangstellenden aan excursies van de Stichting kunnen deelnemen. Alle gegevens daarover worden in de eerste uitgave van "Levende Stenen" vermeld (voor abonnement zie hierboven) of worden u op aanvraag verstrekt door het bureau van de Stichting Nederlandse Bouwkunst, Postbus 736, 2300 AS-Leiden, telefoon 071 - 893234.

Inlichtingen over de cursus "Levende Stenen", het kwartaalblad "Levende Stenen" en/of de excursies kunt u verkrijgen door het verzenden van een ongefrankeerde enveloppe alleen voorzien van uw naam en adres aan Stichting Nederlandse Bouwkunst, Antwoordnummer 34b, 2300 AS-Leiden.

G. SIJBERDEN
BRINKSTRAAT C 102A :: BAARN.

PIANO- EN ORGELMAGAZIJN.
Verhuur en reparatie van alle soorten.

A. G. DE HEUS
MAKELAAR EN TAXATEUR.

Behangerij, Stoffeerderij en Zadelmakerij.
VERHUIZINGEN.

Ledikanten, Bedden, Matrassen.

Compleete Meubileering van Huizen,
Villa's en Kantoorlokalen.

Reclame voor Reparatie

Het Verkoophuis
A. BENNING - Spoorstraat - Baarn
Filiaal: SOEST.

Magazijn van Porcelein, Glas, Aarde-
werk en Huishoudelijke Artikelen.

Galanteriën, Kramerijen en Kinderspeelgoed.

Specialiteit in Artikelen met foto's of op-
schrift van Baarn.

H. Faassen Jr. - Drogist
Huis- en Decoratieschilder.

Speciaal adres voor Hout- en Marmerimitatie
volgens de nieuwste methode

Hoofdagentschap der Nationale Glasverzekering-Maatsch^{ij}

BOSCHSTRAAT 274 - BAARN.
TELEPHOON 173. TELEPHOON 173.

A. G. J. AMBROSIUS

Amaliaalaan G 191

Telephoon No. 27

— **BAARN.** —

Stalhouderij en verhuurder van maandpaarden en maandéquipages.

V U U R S T E E N K O E R I E R

NOTULEN VAN DE ARWE-VERGADERING, GEHOUDEN OP WOENSDAG 5 OKTOBER 1977
TEN HUIZE VAN JO v.d. BRINK, AANWEZIG 12 LEDEN

De secretaris maakt vóór de opening zijn excuses voor de zeer storende fout die in de datum van de convocatie is geslopen. Hij heeft alle leden telefonisch en leden zonder telefoon mondeling benaderd om de fout te korrigeren.

1. Opening.

De voorzitter opent de vergadering om 20.15 uur en heet de aanwezigen welkom.

2. Bestuursmededeling.

De voorzitter deelt mee dat de werkgroep van Jojada Verrips een grote partij boeken uit zijn studietijd in bruikleen heeft gekregen. De voorzitter zal een lijst van deze boeken maken, die in de Vuursteen-koerier gepubliceerd zal worden.

3. Korrespondentie.

De brief aan de heer Van Dijk is uitgegaan in gewijzigde vorm. Mogelijkheid om in de toekomst op De Eult terug te komen is opengelaten.

4. Activiteiten.

a) Excursie naar Drente.

Bart zal een stukje schrijven voor de Vuursteenkoerier. Meta Reitsma zal brochures van Assen en Borger beschikbaar stellen.

b) Siebren Remery stelt voor op een volgende vergadering scherven mee te nemen die hij bij Aardenburg gevonden heeft.

c) Amsterdams Historisch Museum.

Herbert heeft geïnformeerd, maar de vondsten zijn nog niet tentoongesteld. Bezoek uitstellen.

d) Allard Pierson Museum.

Besloten wordt het bezoek aan dit museum uit te stellen tot januari 1978.

e) Lezing hr. Flonk op 22 november 1977.

Goedgekeurd. Bedrag f 75,-- + reiskosten akkoord, ten laste van het budget. Onderwerp: "Restauratie van vondsten". Plaats Oudheidkamer. Bart zal Noor direkt berichten, zodat zij de heer Flonk kan meedelen dat de kelder van het gemeentehuis tot onze beschikking staat.

f) Op 't Hoge Erf is het afgelopen weekend weer gegraven in de proefsleuven van II 5 en II 4. Volgende keer zal er een bol touw worden meegenomen voor het opmeten van de kraters.

g) De voorzitter wekt alle leden op om met ideeën voor activiteiten van de werkgroep naar voren te komen. Allemaal meedenken, niet alleen inspraak over voorstellen.

5. Volgende vergadering.
Vermoedelijk eind november, datum nog nader overeen te komen.
6. Sluiting.
Niets meer aan de orde zijnde sluit de voorzitter de vergadering.

Bart Braat
Secretaris Arwe

EEN BIBLIOTHEEK(JE)!

Jojada Verrips heeft besloten een aantal studieboeken in bruikleen af te staan aan de Arwe. Ieder die belangstelling heeft moet maar even langs lopen bij Herbert Kwak om eens te neuzen of een boek te lenen.

Onderstaand een overzicht van ons bezit.

- Bibby, G. : Opgegraven Verleden.
Butler, J.J. : Nederland in de Bronstijd.
Childe, V.G. : What happened in history.
Childe, V.G. : De prehistorie der Europese samenleving.
Clark, G. : Algemene prehistorie.
Clark, G. : De vroegste geschiedenis van de samenleving.
Eggers, H.J. : Inleiding tot de wetenschap der prehistorie.
Glasbergen, W. e.a. : In het voetspoor van A.E. van Giffen.
Grahmann, R. : De vroegste geschiedenis van de mens.
Hawkes, J. en C. : Prehistoric Britain.
Heide, G.D. v.d. : Oudheidkundig Bodemonderzoek in Nieuw Land.
Heizer, R.F. e.a. : Man's discovery of his past.
Kühn, H. : Het ontwaken der mensheid.
    De opgang der mensheid.
    De ontplooiing der mensheid.
    Leven en kunst in de IJstijd.
    Kunst van het Verre Europa.
Laet, S.J. de : Archeologie en haar problemen.
Laet, S.J. de en Glasbergen, W. : De voorgeschiedenis der Lage Landen.
Oakly, K.D. : Man the tool maker.
Verwers, G.J. : Noord-Brabant in de pre- en protohistorie.
Waterbolk, H.T. : De praehistorische mens en zijn milieu.
Wheeler, M. : Archeology from the earth.
Zadoks-Josephus Jitta, A.N. en Es, W.A. van : Muntwijzer voor de Romeinse
    Tijd.

Van rendierjager tot ontginner - 3 t/m 6 (1)
    VII t/m XV (9)

Die Kunde 1962 t/m 1976 (6)
Van Vuistbijl tot Veenlijk
Westerheem-Monografieën nr. 1 - Bodemvondsten Midden-Kennemerland.
Bulletin K.N.O.B. : Prehistorische en vroeg-historische monumenten in
    Drenthe.

Herbert Kwak

P.S.: Na 21 oktober woon ik op de Heemskerkklaan 70, tel. 16559.

THE ROOTS OF WRITING

Archaeologists generally agree that writing first appeared in Mesopotamia around 3100 B.C. in the form of an elaborate system of symbols that were probably used for keeping temple records. But where did the ancients get the idea for their epochal invention? A University of Texas archaeologist may have at last provided the answer. Denise Schmandt-Besserat has found evidence that writing evolved from a much older record-keeping system that is still used in the Middle-East. If her theory is correct, it pushes the roots of writing back at least 5,000 years.

Schmandt-Besserat, 43, a Frenchborn assistant professor of art and an expert on the ancient uses of clay, bases her theory on studies started in 1969. For decades archaeologists had been puzzled by the great numbers of small, geometric clay tokens - some as old as 10,000 years - discovered in digs from Egypt to the Indus Valley. Several experts had speculated that these tokens were toys or pieces from a still undiscovered prehistoric game. In 1966 Pierre Amiet, curator of Near Eastern art at the Louvre, suggested that the tokens were an ancient recording system. Schmandt-Besserat agrees. After comparing the tokens with samples of early writing discovered in Warka, a community in Mesopotamia (modern Iraq), she concluded that they were part of a sophisticated system of record keeping that eventually evolved into writing. Said she: "This is not writing at 8000 B.C., but a totally different process of written communication." The process, Schmandt-Besserat believes, evolved in four stages. In the first, which ran from about 8500 B.C. - the date of the oldest tokens found - to around 3500 B.C., the small (up to 5 cm., or 2 in., in diameter) cones, disks, spheres and pellets represented such commodities as sheep, jugs of oil, bread or clothing and were used by merchants and others in the Middle East to keep records. In the second stage, merchants shipping goods from one place to another began enclosing tokens in sealed clay balls known as bullae, which were broken open upon delivery so the shipment could be checked against the invoice; the bullae, in effect, were the first bills of lading. The third stage, which followed closely, began when merchants realized that cargoes could be checked without breaking open the bullae if each of the tokens to be enclosed in the ball was first impressed on the wet clay surface. That would leave a record on the outside of the envelope as well as inside. Once this stage was reached, the fourth step came quickly. Realizing that impressing their shapes on the bullae made enclosing the tokens unnecessary, people abandoned the counters and began keeping their records directly on clay tablets. The efficiency of that technique was immediately obvious, says Schmandt-Besserat, and could explain not only how written record keeping evolved but also why writing spread so rapidly along the trade routes and quickly took hold throughout the civilized world of that day. But even the development of writing did not lead to the disappearance of the tokens. The written word, after all, helps only those who can read. Today, in some parts of the Middle East, illiterate herdsmen still use tokens to keep a tally of their flocks.

HET ONDERZOEK VAN ARCHEOLOGISCHE VONDSTEN DOOR HET TECHNOLOGISCH LABORATORIUM VAN DE R.O.B.

De Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek is een instituut, dat o.m. opgravingen verricht met het doel wetenschappelijke gegevens omtrent het leven van onze voorouders te verkrijgen. De behandeling van de vondsten is er daarom ook in de eerste plaats op gericht zoveel mogelijk gegevens omtrent vorm, uiterlijk en vervaardigingswijze van voorwerpen te verzamelen. Het eigenlijke materiaalonderzoek valt in hoofdzaak buiten het bestek van dit instituut. Wel wordt b.v. de structuur van ijzeren voorwerpen d.m.v. Röntgenonderzoek bestudeerd. Ook worden weefsels onderzocht op weef- en spintechniek, waar mogelijk aangevuld met chemisch en microscopisch onderzoek naar de aard van het vezelmateriaal.

Met behulp van tal van chemische en technische middelen wordt getracht het oude oppervlak weer zichtbaar te maken. Uit het onderzoek van dit oppervlak hopen wij namelijk gegevens te kunnen aflezen omtrent het oorspronkelijk uiterlijk van een bodenvondst, en de vervaardigingswijze, evenals gebruiksslijtage. Een fraai uiterlijk van het behandelde object is voor ons bijzaak. In de praktijk echter laten zich de eisen van onderzoek en presentatie meestal wel combineren.

Al naar de aard en toestand van een voorwerp wordt dit eventueel met chemicaliën, ultrasone en mechanische apparatuur behandeld. Onder mechanische behandeling verstaat men o.m. slijpen en "microzandstralen". Scalpels en fijne beitels gebruikt men om aankorstingen (zand, oxyde) te verwijderen.

Waar het wenselijk is i.v.m. te maken foto's voor publikaties of waar het noodzakelijk is om verder verval door breuk tegen te gaan, wordt een voorwerp gedeeltelijk of geheel gerestaureerd. Aardewerk wordt veelal met Velpon hard gelijmd, gerestaureerd met gips en bijgekleurd. Metalen voorwerpen worden gerestaureerd met tweecomponenten-harsen, vooral epoxyharsen, zo nodig gemengd met kleurstoffen, e.d. Voor glas-restauraties worden kunstharsen toegepast. Het op kleur brengen van deze harsen scheidt nog wel enkele problemen, vooral door later optredende kleurveranderingen. We kennen nu echter enkele kunstharsen welke geen kleurverandering tonen.

Uiteraard is het gewenst, dat de opgegraven voorwerpen na behandeling bewaard blijven. Bij natte houten voorwerpen wordt het water vervangen door alcohol, en dit weer door ether. Daarna volgt snelle droging en impregnering met een kunststof of was. Geornamenteerd leder wordt o.m. ultrasoon gereinigd. Moeilijk is vooral de behandeling van stukken, die zijn samengesteld uit metaal en organisch materiaal, veelal ijzer en hout, soms ook ijzer, hout, leder.

De aard en mate van aantasting der voorwerpen kan zeer uiteenlopen. Het spreekt daarom vanzelf dat er geen uniforme behandelingsmethodes kunnen worden vastgesteld, volgens welke alle voorwerpen uit een bepaald materiaal zouden moeten worden behandeld. De wijze van reiniging en conservering dient te worden aangepast aan de aard van vervuiling en corrosieproducten. Na de conservering zouden de meeste voorwerpen eigenlijk zodanig moeten kunnen worden opgesteld, dat ze verder gevrijwaard zouden blijven van nadelige invloeden van vochtigheid, temperatuurswisseling en soms van bepaalde soorten licht. Er wordt nog gezocht naar de oplossing van deze en vele andere problemen.

Technologisch laboratorium van de Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek te Amersfoort.

EXCURSIE NAAR DRENTE

Op 11 september hebben wij dan eindelijk ons reeds lang voorgenomen plan voor een excursie naar Drente uitgevoerd. Wegens de openingstijden van de diverse musea zou de volgorde zijn: Papeloze Kerk, Assen en Borger. Dus eerst naar Schoonoord, of eigenlijk tussen Schoonoord en Zweeloo in. De heenweg verliep zonder incidenten, behalve dan een kleine omweg door Hoogeveen waarbij Noor ons trouw volgde. Ook raakten wij Anneke onderweg kwijt, maar die bleek reeds veel eerder dan wij de plaats van bestemming te hebben bereikt.

Het terrein van de Papeloze Kerk was afgesloten, maar Ank wist de sleutel te bemachtigen en wij konden het gerestaureerde hunebed op ons gemak bekijken. Een handleiding stond op het bord ernaast. Het meest bezienswaardige was dat de helft van het hunebed met zand en plaggen was toegedekt, zoals alle hunebedden er aanvankelijk uitgezien moeten hebben. De andere helft vertoonde het steenskelet zoals zij er tegenwoordig uitzien. De meeste deelnemers trotseerden natte voeten om het inwendige te bekijken, maar zonder zaklantaarn was er niet veel te zien van het toegedekte gedeelte.

Hierna was de lunch aan de beurt, waarvoor Ank een inderdaad uniek restaurant had uitgezocht in het oude brinkdorp Oud-Aalden.

Rond een met hoge eiken bedekt grasveld lag een stel oude boerderijen. In één ervan was een restaurant ingericht dat na enige tijd wachten opening. De pannenkoeken smaakten goed!

Hierna reden wij naar ons voornaamste reisdoel van die dag, het Drents Provinciaal Museum te Assen. Het museum bestaat uit twee huizen, het ontvangershuis waarin een interieurmuseum gevestigd bleek en waar entree betaald moest worden en het Provinciehuis waarin de geologische en archeologische expositie gehuisvest waren. Dit museum was voor de meesten van ons een openbaring.

De eerste twee zalen waren gewijd aan geologie. De geologie wordt in dit museum een hulpwetenschap t.b.v. de archeologie genoemd. Zaal twee vond ik het belangrijkste. Elk geologisch tijdvak werd in een vitrine afgebeeld met het heersende klimaat, relevante plantengroei, de erin geleefd hebbende dieren en de fossielen voor die periode.

Via Carboon, Perm, Trias, Jura, Krijt en Tertiair kwamen wij aan het Kwartair en daarmee aan de komst van de eerste mensen in Drente.

De oudste vondsten stammen uit een minder koude periode van de laatste ijstijd. De prachtige vuistbijl van Anderen is hiervan een voorbeeld. Daarna volgden vondsten van de Haveltegroep en de Tjongerkultuur, alsmede een boomstamkano van Pesse die gedateerd is op 6800 v. Chr. Ook volgde een uitgebreide collectie uit het Neolithicum, de tijd van de hunebedden en de trechterbekers, waarbij de nadruk gelegd werd op de contacten met ver verwijderde streken (ruilhandel). Van de latere Bronstijd waren aanwezig: de beroemde bronzen hiel- en kokerbijltjes uit het boek van Butler, evenals het kralensnoer van Exloo, een mooie bronzen speerpunt en de grafinventaris van de "Prinses" van Drouwen. Natuurlijk werden ook de veenlijken bekeken die uit een veel latere tijd dateren, evenals doopvonten en kogelpotten.

Na Assen was Borger aan de beurt.

Het museum "t Flinthoes" geheten is gevestigd in een oude Saksische boerderij en gaf naast enkele bij de boerderij behorende oude werk- en rijtuigen een systematisch overzicht van de hunebedden in Drente met het vermoedelijke ontstaan en de opgravingen ervan. De stoot tot deze permanente expositie werd gegeven door Prof. Van Giffen.

Na Borger keerden wij allen huiswaarts en ik had het geluk met Els en Herbert mee te rijden want die moesten nog even langs Dwingeloo, waarbij wij via binnenwegen Drente doorkruisten. Behalve van de zeer interessante excursie zullen de meesten van ons ook genoten hebben van het prachtige Drentse landschap, van het golvende land afgewisseld met lage en hoge houtwallen.

Op de terugweg nog even via Havelte gereden langs de twee zich daar bevindende hunebedden en daar voor het eerst die dag een stukje heidegrond gezien waarmee Drente voorheen voornamelijk bedekt was, maar dat nu, op enkele kleine plekjes na, geheel ontgonnen is.

Onze dank aan Ank Westerling die deze excursie voor ons organiseerde.

Bart Braat

KASTEEL "DE HOGE VUURSCHE"

Eén van onze leden, de heer Haanstra, vroeg kortgeleden welke functie het kasteel "De Hoge Vuursche" had voordat het gebouw als hotel in gebruik werd genomen.

De heer C. v.d. Steeg, lid van de werkgroep Oudheidkamer, heeft de redactie van dit blad een (voorlopig) antwoord gegeven, waarvoor dank. Dit antwoord luidt:

Het huis werd gebouwd in het begin van deze eeuw door Jhr. J. de Bossche. Het gebouw is in de Tweede Wereldoorlog in brand geraakt, de kap is afgebrand en nooit meer in de oude staat hersteld.

Het kasteel "De Hoge Vuursche" heeft voordat het in handen kwam van Heineken jaren leeggestaan.

Dus oorspronkelijk is het kasteel gebouwd en in gebruik geweest als woonhuis.

AKTIVITEITEN VAN ANDERE VERENIGINGEN IN NOVEMBER

- 3 november : 19e-eeuws zilver wordt door de oudheidkundige vereniging en de A.W.N. afd. Vallei en Eemland besproken door mevr. A. Krekel-Aalberse in de lezingzaal van het museum Flehite, Breestraat 82, Amersfoort. Tijd: 20.00 uur.
- 4 november : Lezing over de Joden in de provincie Utrecht door de heer S. Laansma voor de Hist. Ver. Oud-Renswoude. Plaats: zaaltje achter de Geref. Kerk, Dorpsstraat 88, Renswoude. Tijd: 20.00 uur.
- 9 november : Metaalbewerking en metaalbewerkers in de Bronstijd, lezing door Dr. J.J. Butler voor de A.W.N. afd. Utrecht in de Pieterskerk, Utrecht. Aanvang: 20.00 uur.
- 22 november : O. Goubitz vertelt over Middeleeuws schoeisel en andere lederen bodenvondsten voor de leden van de Oudheidkundige Ver. Flehite en de A.W.N. afd. Vallei en Eemland in de lezingzaal van museum Flehite, Breestraat 82, Amersfoort. Tijd: 20.00 uur.

Tentoonstelling in het Gemeentelijk Archief, Alex. Numankade 199 te Utrecht, geopend: 10 - 16 uur, zaterdags 10 - 12 uur, zondags gesloten.

- 15 oktober - 17 december : Vredenburg gekraakt (beleg en afbraak van een dwangburcht in 1576 - 1577). Uit de rekeningen van de kameraar van de stad Utrecht heeft een werkgroep samen met mevr. J. Riphaagen van het Gemeentelijk Archief de gegevens gehaald, die voor een deel tot deze expositie hebben geleid. Een ander deel van de tentoonstelling wordt gevormd door de vondsten die de stads-archeoloog Hoekstra heeft gedaan tijdens de opgravingen van de resten van het kasteel in de zomer van 1976. Een speciaal voor de tentoonstelling gemaakte plattegrond van het kasteel is te bezichtigen. Natuurlijk wordt er aandacht besteed aan de legendarische Trijn van Leemput. Groepen worden op aanvraag rondgeleid.

AGENDA

- 16 november : De heer K. Brouwer houdt een lezing over Gouda en de Goudse Glazen.
Plaats: Café Beerestein, in de Deel, ingang Goeman Borgesiuslaan. Aanvang: 20.00 uur.
- 1 december : Verguldavondje o.l.v. mevr. Astro.
Plaats: kelder van het gemeentehuis. Aanvang: 20.00 uur.
De kosten zijn voor rekening van de Historische Kring.
Graag tot 1 november 1977 opgeven bij mevr. Astro, tel. 12435.

Archeologische Werkgroep

- 22 november : De heer Flonk, restaurateur bij het R.O.B. te Amersfoort zal laten horen en zien hoe:
- bodemvondsten worden hersteld, eventueel worden gereconstrueerd;
  - kopieën gemaakt worden.
- Tevens zullen dia's vertoond worden.
Plaats: kelder van het gemeentehuis. Aanvang: 20.00 uur.

Om de 14 dagen, zondagochtend, archeologisch onderzoek op het Hoge Erf. Verzamelen om 9.30 uur bij Kievitsdal.

Werkgroep Oudheidkamer

Elke donderdagavond aan het werk in de kelder van het gemeentehuis.

Plannen voor het komende jaar:

Excursie naar het Ned. Openluchtmuseum te Arnhem.

Excursie naar Gouda o.l.v. de heer K. Brouwer.

Lezing van Dr. A. Knip over de evolutie van de mens.

Lezing van de heer C.C.M. Collard over Belle van Zuylen.

Excursie naar de tuinen van Paleis Soestdijk.

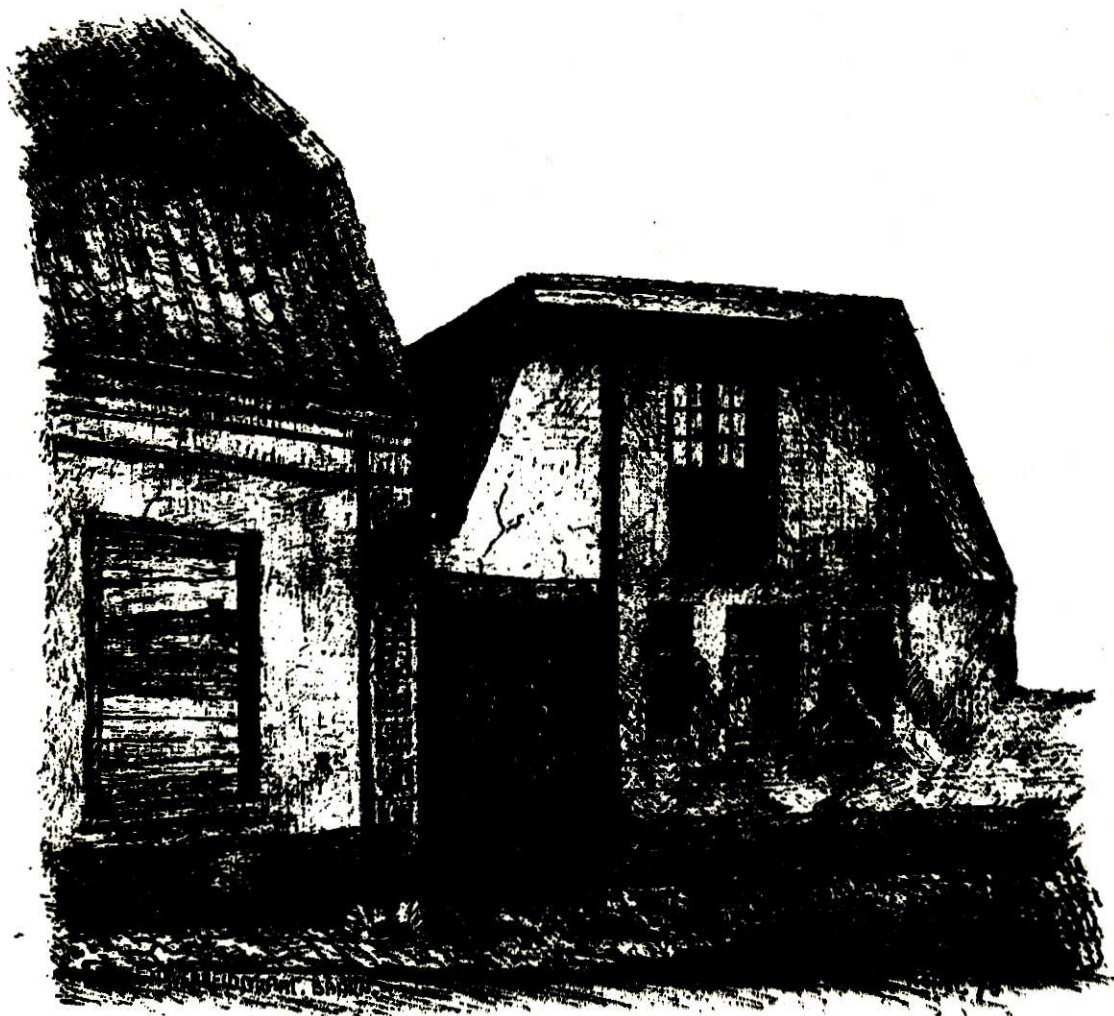
Data en plaats van deze evenementen worden binnenkort bekendgemaakt.

AAN DIT NUMMER VAN "BAERNE" WERKTEN MEE:

de dames Grootendorst, Kuyt en V.d. Brink
de heren Braat en Kwak

De tekst werd getypt door Meta Reitsma

Voor het stencillen, sorteren, nieten etc. zorgden:
Nel en Evert Kuyt

Rien de Roller ..... voor uniek pentekenwerk

Rien de Roller ..... hèt adres voor tekenles

★ Privé- en clubles ★

Inlichtingen: atelier, Bosstraat 4

of

Irisstraat 40

(tel. - binnenkort - 15983)